

Питання теоретичні

Олена Юрчук

УДК 82-32(477)

УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ Й КОЛОНІАЛІЗМ: ВІД КРУТІЙСТВА ДО УТОПІЧНОГО ПРОРОЦТВА

У статті здійснено аналіз двох варіантів реагування на колоніалізм – крутійства та пророцтва. Крутійство нагадує собою синтез власне крутійства (або “мінливості”) та намагання створити пророчий текст. Пророцтву властиве утопічне поєднання націоналізму й комунізму.

Ключові слова: постколоніальна критика, колоніалізм, крутійство, пророцтво.

Olena Yurchuk. Ukrainian writers and the colonialism: from trickery to utopian prophecies

In the paper, we have made an attempt to analyze two variants of reacting against the colonialism: the trickery and the prophecy. The trickery strategy synthesizes actual trickery (or “volatility”) with an endeavor to create a prophetic text. The utopian is treated here as a combination of nationalism and communism.

Key words: postcolonial criticism, colonialism, trickery, prophecy.

Традиція російського імперського колоніалізму щодо України дістала своє продовження в часи Радянського Союзу. Однак маємо вказати на модифікацію цієї традиції; імперський дискурс царської Росії був одвертим, тоді як радянсько-імперський – прихованим. Радянська Росія виступила щодо України як захисниця. Парадокс такого захисту в тому, що Радянська Росія рятувала Україну від самої себе (царської Росії), приховуючи під захистом ті самі імперські амбіції.

Імперський колоніалізм, помножений на закріпленій у російській національній свідомості шовінізм, став засадничою рисою російської версії комунізму. Відтак, ураховуючи минулий український досвід опору, він не міг залишитися без належної відповіді. Вітчизняна інтелігенція, реагуючи на колоніальний утиск, обирає вже апробовані шляхи. Це призводить до виринання двох типів: крутія і пророка. У радянський період обидва варіанти реакції можна позначити як спротив, але крутійство асоціюється з раціонально-виваженою реакцією, тоді як пророцтво – з непотрібною / неоціненою жертвністю.

Творчості В. Винниченка й М. Хвильового сьогодні присвячено низку різноаспектних досліджень. У статті запропоновано прочитання публіцистики митців крізь призму постколоніальної теорії, що дозволило розширити межі сприйняття загальновідомих текстів. Спираючись на праці теоретиків постколоніалізму Е. Саїда, Г. Бгабги, Г. Ч. Співак, здійснено спробу створити авторську постколоніальну концепцію аналізу текстів, що позначені впливом колоніального досвіду.

Попередні звернення до постаті В. Винниченка актуалізували певні “кліше” інтерпретації його політичної та літературної діяльності. Найчастіше він асоціюється з постаттю пророка й утопіста. Приклади такої рецепції – праці Г. Сиваченко, В. Панченка, Я. Поліщука, Т. Гундорової, Л. Мороз. Не заперечуючи це, маємо вказати, що, з нашого погляду, на початку своєї

літературної й політичної кар'єри В. Винниченко вибудовує схему власної місії в долі України радше як крутій, аніж як пророк.

Творчість М. Хвильового найчастіше інтерпретують крізь призму відкидання або виправдання його комуністичної орієнтації (розвідки Ю. Шереха, М. Наєнка). У пропонованій статті здійснено аналіз публіцистики митця з огляду на присутність у ній утопічного пророцтва, що базоване на поєднанні націоналізму та комунізму.

Окрім того, в українській критиці відсутній досвід зіставлення материкової (радянської) літератури та емігрантської (за логікою антирадянської). Об'єкт аналізу – тексти їхніх представників. Усе це й зумовлює актуальність дослідження.

В. Винниченко репрезентує у власній творчості (життєвій позиції) варіант крутія, однак перед нами відмінна від апробованої І. Котляревським модель крутіяства. Світоглядом В. Винниченка не притаманна “двовекторність” (орієнтація й на своє, і на чуже), крутіяство не було для нього захистом в імперському суспільстві. Письменник свідомо обирає інколи відмінні та взаємозаперечні позиції, щоб досягти поставленої мети. Слушно зауважує В. Солдатов, що В. Винниченко-політик мав “здатність поєднувати холодний науковий розрахунок із тонким, оперативним реагуванням на зміни політичної ситуації...” [12, 6]. Крутіяство В. Винниченка дотичне до пророцтва П. Куліша через визначення власного маневрування як логічної необхідності (ідея “корисної мінливості”): “Мінливість у способах здійснення принципів, гнучкість стратегії, вільність маневрування при постійності, незмінності та якості кінцевої мети – це найкраще втілення дієвої, активної енергії як у цілих груп, так і окремих одиниць” [3, 148]).

Політична кар'єра В. Винниченка – найкраща ілюстрація задекларованої “корисної мінливості”. Не зраджуючи власної мети – незалежність України, Винниченко-політик змінює шляхи її досягнення. 1917 р. він спільно з М. Грушевським “очолює український національно-визвольний рух, наслідком якого стало проголошення 4-го Універсалу, тобто легітимізація незалежної української держави у формі Української Народної Республіки” [11, 14]. Через рік митець має бесіду з гетьманом Скоропадським, але, не побачивши в ньому союзника, відчуває потребу у змінах, наслідком чого стане активна участь у діяльності Директорії. У наступні роки письменник намагатиметься реалізувати ідею незалежності України в рамках новоствореної більшовицької держави, але його спроби виявляються марними, що викликає агресивну критику емігрантом радянського уряду.

Бажання досягти власної мети позначене в нього амбіційністю, реалізованою в постійному акцентуванні на значущості власної персони. Даючи відповіді опонентам, пояснюючи свої дії, В. Винниченко вирізняє себе як одного, можливо, і єдиного носія рис, котрими має бути наділений справжній український політичний діяч. Наприклад, у “Справозданні з подорожи на Україну” В. Винниченко зазначає, що під час перебування в Радянській Україні члени ЦК РКП сприймали його як представника “певної групи”, наділеного правом вирішувати стратегічні для Радянського Союзу питання на кшталт кордону між Росією та Україною. Амбіційність письменника – це поєднання індивідуальної волі до влади й національної (усеукраїнський масштаб). Між ними у В. Винниченка не існує розбіжності. Для нього образа власної персони проектується на негачію всієї української нації: “І весь час мого перебування в Росії й на Україні, в усіх своїх виступах, переговорах і рішеннях я старався триматися інтересів тільки того колектива, за представника якого я сам себе вважав і за якого вважали мене другі. І з цього ж погляду я розглядав, наприклад,

і зустріч мене в Москві, і перше відношення до мене. Мій приїзд, що визначив собою пропозицію співробітництва й помочи від революційного українства, не був ні бажаний, ні потрібний руським товаришам. Це співробітництво вимагало від них зміни їхньої політики на Україні. І через те така холодність, непривітність і офіціальність у переговорах” [3, 74]. Амбіційність у В. Винниченка також амбівалентна: він бажає бути поцінованим сучасниками, але для майбутнього покоління залишитися тим, хто зумів відкинути егоїзм / індивідуалізм заради громадської справи.

У рамках власної філософської концепції, яка базована на вченні Ф. Ніцше та здобутках психоаналізу, В. Винниченко розробляє ідею “чесності з собою”, що стає для письменника методом критичного погляду на тогочасне життя (моральний, релігійний, політичний аспекти). Доктрина “чесності з собою” набуває форми експерименту, покликаного поставити під сумнів наявний життєустрій людини, відкрити для неї нову перспективу. У практичному використанні ця ідея давала змогу її авторові відчутти / вказати на власну вищість порівняно з обмеженим старою мораллю оточенням. Т. Гундорова слушно зауважує, що “чесність з собою” викликала переоцінку “в її суто винниченківській формі – це складання своєрідної експериментальної, провокативної структури мислення, сприйняття, відчуження, зображення, де б відкривалася можливість “очуднення” й навіть перетворення реальності” [5, 167]. Винниченкова “чесність з собою” стала дієвим засобом маніпуляції, варіантом концепції імморалізму Ф. Ніцше, де категорія “чесності” маркує силу й потяг до влади (“І якщо наша чесність таки коли-небудь втомиться, зітхне і протягне ноги, і вирішить, що ми надто жорстокі, і захоче, щоб їй було легше і краще, щоб до неї ставилися ніжніше, як до приємної вади: залишимося суворими, ми, останні стоїки! – і покличемо до неї на допомогу всю, яка тільки у нас є, чортівню – нашу огиду до вайлуватого і приблизного, наше *nitimur in vetitum* (схильність до забороненого. Дослівно – “Ми схильні до забороненого” (Овідій). – О. Ю.), нашу мужність авантюристів, нашу вибагливу цікавість, нашу витончену, можливо, замасковану духовну волю до влади і підкорення світу...” [7, 154]).

У крутістві письменника можемо простежити дві фази, що прикметні різними варіантами реагування. Перша – період, коли діяч вірить у можливість досягнення своєї мети – незалежності України та соціальних перетворень у ній через співпрацю з російською інтелігенцією, а пізніше з російсько-більшовицьким урядом. Зауважимо, що в більшовизмі В. Винниченка захоплювала дієвість. Цим він пояснював власне “відступництво”, коли 1918 р. не залишив Київ разом із Центральною Радою. Із цього приводу він зазначав: “І чим же іншим большевизм ослаблював нас, більш чутливих, тих, що тужили за внутрішньою психологічною сміливістю, залізною послідовністю, гордостью здійснення слів, втіленням того, що тільки уявлялось, руйнацією того, що з давніх давен втілено” [3, 58].

Потреба “загравання” зумовлює більш помірковану реакцію навіть на ті факти, що суперечать Винниченковим уявленням про вагу української культури, мови. Досить обережно робить письменник закиди російській інтелігенції щодо розуміння “української” теми та її висвітлення. В “Открытом письме к русским писателям” В. Винниченко вдається до виправдально-застережного тону, указуючи на помилки, які зустрів у російській літературі в зображенні українського світу. З одного боку, йому не подобається, що в російських текстах “всегда и всюду “хахол” – немного глуповат, немного хитроват, непременно ленив, меланхоличен и порой добродушен” [3, 36], він ображений цим, із другого – письменник упевнений, що “большинство русских писателей ни на

одну минуту не имеет ввиду причинить кому бы то ни было обиду своїми розказами..." [3, 36]. Цікаво, що, указуючи на помилки російської інтелігенції, В. Винниченко вдається до розподілу ролей: 1) українська культура, 2) росіяни як носії російської культури, де перше марковане як "мать-крестьянка", а друге – як "городовий", що нашоує на асоціації низьке / українське (неосвічена "мать-крестьянка") та високе / російське ("городовий" – освічений син, наділений владою). Асоціативні ряди, що їх обирає В. Винниченко, і ті маркери, які він уживає, указують на його власний витіснений комплекс національної неповноцінності.

Так само обережний автор і в поясненнях заборони української школи (стаття "Птеродактили"). Він указує на парадокс російської інтелігенції, яка мріє про єдність усіх націй, але не бачить потреби в розвитку української освіти. Цей парадокс митець маркує не імперськими амбіціями, а як закріплений національними звичками, котрі можна змінити.

Друга фаза – період, коли В. Винниченко, з одного боку, визнає лінію поведінки радянського уряду як продовження царської / імперської щодо України (наприклад, ставить знак рівності межі шовінізмом-Горьким і шовінізмом-Валуєвим), а з другого – плекає надії на можливість допомогти Україні через опосередковане звернення до радянського керівництва, котрим він намагається маніпулювати (роман "Слово за тобою, Сталіне!").

Реакція В. Винниченка-публіциста загострюється: він удається до прямих обвинувачень, відкидає будь-які можливості компромісу. Письменник, порівнюючи царський імперіалізм і більшовицький, визнає за першим деспотизм, але благородний, у той час як другий він понижує до рівня злочинства: "...Царсько-жандармський деспотизм, маючи мене за ворога "народу", поставивши мене поза свій закон, засудивши мене на еміграцію, все ж таки не мав того ступіня цинізму, щоб грабувати мій заробіток, до ступіня дрібного злочія він не доходив" [3, 94]. Пізніше у статті "Демісія Сталінізму" митець послідовно прирівнюватиме радянську тоталітарну систему до режимів фашизму в Італії та нацизму в Німеччині. Він укаже на існування в СРСР "інституту рабства", що базується на утворенні "концентраційних рабських таборів", де люди "без ніякої платні виконують найтяжчі роботи і живуть вони в таких дешевих, вигідних для уряду й в таких страшних умовах побуту..." [3, 269-270].

В. Винниченко відстоює нативістичну позицію, що межує з ідеєю контракультурації. Він захищає потребу відкидання будь-якого впливу на український світ: "...История наша учит нас: не нужно ни на кого, кроме себя, возлагать никаких надежд, не нужно верить судьбу нации в руки тех, кто потом продаст её за право власти и господства над ней же" [3, 42]. Послідовно звинувачує як Росію в тому, що та намагалася створити з України колонію, штучно поєднуючи український і російський народи, так і Європу, що не поцінувала Україну, котра завжди була захисною межею між нею й Азією. У щоденниковому записі В. Винниченка від 28 жовтня 1926 р. знаходимо таке твердження: "...Європейська критика забороняє писати на теми європейські. І тоді, і тепер – тільки етнографія наша може бути допущена. Я все ж таки гадаю, що ми можемо дозволити собі писати так, як дозволяє нам наш розвиток і потреба" [16, 82]. Митець уважає, що українська культура цікавить європейців тільки як "екзотика" – культура третього / азіатського, але не європейського світу.

Орієнтацію на нативістичну модель розвитку України В. Винниченко декларував і в одному з останніх його текстів – "Заповіті борцям за визволення". Апелюючи до прикладів з історії своєї нації, публіцист указує на потребу будівництва української державності з орієнтацією тільки на власні сили:

“Без орієнтації на свій народ, без його участі в боротьбі, без його всебічного зацікавлення і ентузіазму зовнішні сили нас роздеруть і задушуть ще на сотні років” [1, 18].

В. Винниченко вибудовує шлях розвитку України. Він удається до поєднання націоналізму та власної концепції утопічного комунізму. Спостерігаючи реалізацію радикального соціалістичного проекту на терені Радянського Союзу, митець закидає викривлений характер розвитку цього явища не тільки російським політикам, а й українським. Він вважає, що справжній комунізм має базуватися на ідеї “чесності з собою” в національному питанні: росіяни повинні усвідомити свій шовінізм (“Коли в мене на очах топтали портрет Шевченка, коли глузували при мені з української мови... <...> я з болем зрозумів, що й большевики <...> такі ж нечесні, непослідовні, несміливі й старі, як перший-ліпший руський чорносотенець” [3, 58-59]), українці – подолати пасивність і пристосуванство.

Загалом публіцистика В. Винниченка цілком оптимістична. Усвідомлюючи тяжке становище власної нації, він, однак, вірить у її майбутню силу, що зможе протистояти азіатському типу російського тоталітаризму. У статті “В чем наша сила” В. Винниченко зазначає, що українська культура цікавить російську інтелігенцію тоді, коли опиняється в центрі якогось скандалу. Такий феномен він пояснює страхом росіян перед українцями: “Но ясное дело, что суть не в разоблачениях, не в “изменниках”, не в том или ином факте, а в чем-то другом. Нас боятся. <...> И вот в этом я нахожу большое утешение для нас в эти тяжкие времена. Мы, значит, сила” [3, 40]. Ця цитата містить амбівалентне ядро: В. Винниченко, бажаючи протиставити український світ російській / азіатській імперщині, наділяє його тією ж руйнівною силою, основне призначення якої – викликати страх, а отже, підкорювати. Амбівалентність притаманна й усій статті: публіцист, із одного боку, закликає орієнтуватися на українське (активне, дієве), відкидати чужі впливи, з другого – у нього спрацьовує комплекс колонізованого, коли власна спроможність визначається увагою до неї імперського центру.

М. Хвильовий увійшов в українську літературу як талановитий письменник, а також автор памфлетів, у котрих він задекларував низку понять – “романтика вітаїзму”, “азіатський ренесанс”, що вказували на спробу створення автором мистецько-ідеологічної концепції, своєрідного пророцтва, котре сьогодні можемо схарактеризувати як утопію. Утопізм поглядів письменника визначений самою спробою поєднати український націєтворчий первень із російсько-імперським варіантом комунізму, що запровадився на території штучно створеної держави – Радянського Союзу. Тобто проблема полягала не в самому поєднанні націоналізму й комунізму, а в тому, що комбінувалися антагоністичні варіанти цих явищ – український націоналізм був орієнтований на незалежність України, а російсько-радянський комунізм керувався імперськими амбіціями. Однак для М. Хвильового, який стояв на позиції українського комуніста, таке поєднання було органічним. Тому, гадаємо, не варто відкидати комунізм М. Хвильового, уважати його маскою, як це робить Ю. Шерех: “...У памфлетах потрібний був спеціальний “пакувальний матеріал”, в якому можна було б донести до читача свої кровні думки. Таким пакувальним матеріалом, що його вимагала доба, були офіційні твердження, цитати з “отців” офіційно-марксистської “церкви” [15, 149]; або сприймати намагання письменника як парадокс (Я. Поліщук): “Парадоксально, що М. Хвильовому вдалося, не порушуючи загалом засад марксистської ідеології чи вміло ховаючись за риторикою “пролетарської” критики, порушити такі гострі й важливі проблеми української літератури, культури й політики” [9, 208]. Ще більш неприйнятним видається твердження

М. Наєнка про те, що письменник був “отруєний” комуністичною ідеологією, що саме цей “сатана у бочці” перетворив його на мученика...” [6, 8]. Такий погляд позначений сучасною ідеологією або власним негативізмом критика щодо комуністичної доктрини, але не враховує тієї історичної ситуації, у якій жив М. Хвильовий.

Варто зробити припущення, що творець “романтики вітаїзму” усвідомлював неможливість реалізації власної концепції; однак письменник спробував привернути до неї увагу, закріпити свої намагання у свідомості сучасників та майбутнього покоління, вибудувавши трифазовий сценарій (ідея – емоція – ефектна розв’язка). Зауважимо, що емоція, ідея в М. Хвильового завжди була позначена “божевільною” тональністю. Автор обирає божевільну віру, яка, з одного боку, рятує його від розчарування, з другого – постає тою, заради котрої можна вмерти (або, за твердженням С. Павличко, “від якої можна вмерти” [8, 269]). Власну божевільну одержимість М. Хвильовий декларує у “Вступній новелі”, протиставляючи її дійсності: “Я вірю в “загірну комуну” і вірю так божевільно, що можна вмерти. Я – мрійник і з висоти свого незрівнянного нахабства плюю на слинявий “скепсис” нашого скептичного віку” [13, 35].

Попри задеклароване божевілля, вибір “істеричного” стилю писання, “сценарій” М. Хвильового виглядає досить упорядковано й раціонально виважено. Особливо це стосується розв’язки. Суїцид письменника можна вмотивувати зовнішніми обставинами – процесом “цькування” української інтелігенції в Радянській Україні, що породив розчарування та зневіру, отже, зумовив бажання вкоротити собі віку. Вагомішими видаються внутрішні спонуки самогубства (під внутрішніми розуміємо іманентно особистісні, спроектовані обраною життєвою позицією). М. Хвильовому потрібно було вказати на значущість власних ідей, заради чого й обрано театралізовану розв’язку: “Без жодного сумніву, найразючішим і найдраматичнішим із цих моментів є кінець Хвильового, його самогубство. Судячи з різноманітних оповідей і документальних свідчень, це була кульмінація його всеохопної та глибоко вкоріненої віри у свою призначеність зіграти роль, виконати – і ще важливіше, *вписати* – певне покликання, місію” [4, 239].

Зауважмо, що тему смерті через самогубство письменник варіює не тільки в епістолярії (листування з М. Зеровим), а й у художніх творах. Виникає враження, що в процесі саморефлексій у прозі митець готується до свого призначення – учинити суїцид, аби акцентувати власне пророцтво. Для героїв, як і для самого автора, смерть стає найчастіше звільненням від “необхідності і водночас неможливості щось змінити навколо себе чи в собі. Герої вбачають у смерті єдино можливий вихід із глухого кута зони, яка своїми хронотопними параметрами породжує застій, змертвіння духовно-моральних засад...” [14, 73]. Так смерть вітаїзується, набуває рис майбутньої перспективи.

Повертаючись до утопічної концепції М. Хвильового, укажемо, що вона базувалася на прагненні утвердити національну українську ідентичність у межах нової імперської моделі – Радянського Союзу через активізацію українського як колажу європейського та азіатського культурних кодів. Спільне для цих двох кодів у концепції письменника – їхня декларативність. М. Хвильовий, обираючи для України європейську культуру, “підганяє” її під власну ідеологію. Виникає враження, що “європейськість” потрібна авторові памфлетів як опозиція до російської культури, у котрій “він вбачав загрозу стереотипного погляду та культу <...> як “великої” на тлі розвитку молодого національного письменства, яке ще не виробило власної системи цінностей” [9, 212].

Для М. Хвильового Європа – це психологічна категорія, що маркує традиційні структури свободи, демократії, позитивні соціальні перетворення, культурне

оновлення: “Європа – це досвід багатьох віків. Це не та Європа, що її Шпенглер оголосив “на закаті”, не та, що гниє, до якої вся наша ненависть. Це – Європа грандіозної цивілізації, Європа – Гете, Дарвіна, Байрона, Ньютона, Маркса і т.д., і т.п.” [10, 815]. Саме тяглість європейської традиції між Європою та Україною формує доктрину “романтики вітаїзму”. Окрім того, у Європі М. Хвильового захоплює її тип героя – романтична сильна особистість, фаустівський тип: “Це – європейський інтелігент у найкращому розумінні цього слова. Це, коли хочете, – знайомий нам чорнокнижник із Вюртемберга, що показав нам грандіозну цивілізацію і відкрив перед нами безмежні перспективи. Це – доктор Фауст, коли розуміти його як допитливий людський дух” [13, 674].

Зауважимо, що європейський тип героя М. Хвильовий протиставляє російському, який позначений пасивним песимізмом. У європейському мистецтві він теж убачає песимізм, але активний, котрий веде до будівництва, “невідомих обривів”.

Саме така особистість має стати творцем нового мистецтва. Орієнтуючись на сильну індивідуальність, письменник заперечує наявний у радянській літературі “масовізм”: “Мистцем взагалі” може бути тільки виключно яскрава індивідуальність, яка має не тільки чималий життєвий досвід, але й в силу деяких фрейдівських передумов, зрегулювала свою творчу діяльність по призначеній їй сліпою природою путі” [10, 810]. Можемо не погодитися з Ю. Шерехом, який указує, що цією тезою М. Хвильовий відкидає свого непомітного героя революції, ката в чоботях Гапки Жучка, обираючи шлях “олімпійства” [15, 153]. Кожен із героїв прози митця був позначений особливим рівнем індивідуалізму навіть у своїй декларованій “непомітності”.

Окрім того, “романтика вітаїзму” не мислима в М. Хвильового й без урахування здобутків української культури, але й у цьому він досить вибірковий. Автор памфлетів, звертаючись до попередників (особливо це стосується модерністів кін. XIX – поч. XX ст.), обирає позицію виправдання, за якою М. Євшан, М. Вороний, О. Кобилянська дотичні до твореної нової концепції літератури. Адже “стояли на правильному шляху, але стикнувшись із рідним позадництвом, залишились трагічними постатями, повними протиріч і помилок” [13, 678].

Ще менш розробленим поняттям у мистецько-ідеологічній платформі постає “азіатський ренесанс”. “Орієнталізм” М. Хвильового був не випадковим. Він дублює радянські імперські бажання поширення більшовицько-комуністичного режиму серед країн Сходу. Визначаючи Україну як незалежну державу поруч так само незалежної Росії, письменник наділяє її месіанською функцією – стати центром так званого азіатського відродження (у цьому випадку іманентна для української інтелігенції ідея месіанства отримує дієву тональність: “... Так нові мистці, з колись пригноблених азіатських країн, нові мистці-комунари, що йдуть за нами, зйдуть на гору Гелікон, поставлять там світильник Ренесансу, і він, під дальній гул барикадних боїв, спалахне багряно-голубим п’ятикутником над темною європейською ніччю” [10, 812]). Цікаво, що “азіатський ренесанс”, із одного боку, убирає в себе європейську традицію, із другого – визначається як нове / опозиційне до неї явище.

Попри дієвість і оптимістичність концепції М. Хвильового, вона, однак, сповнена постійною присутністю пошуку українського національного “я” через аналіз у ньому “іншого” (російського чи європейського). Окрім того, утопічність пророцтва митця зумовлена намаганням позбутися колоніальної залежності українського культури, залишаючись у рамках імперії.

Насамкінець зауважмо, що на тлі утопічної концепції М. Хвильового “мінливість” / крутість В. Винниченка виглядає оптимістичнішим і

продуктивнішим. Хоч маємо вказати й на те, що близькість у поглядах між митцями існує. Обом була притаманна месіанська місія, однак із тією різницею, що М. Хвильовий від початку обирає для себе роль пророка, тоді як В. Винниченко проходить шлях від оптимістичного / дієвого крутія до втомленого / романтичного утопіста. Об'єднує митців також ідея самогубства, котре мало створити ефект “вибуху” і привернути увагу. Однак для М. Хвильового суїцид став єдиною можливою версією спротиву, натомість для В. Винниченка епатажною витівкою, що мала завершити його власну кар'єру політика. Варто припустити, що орієнтація останнього саме на тип поведінки крутія або підсвідоме закріплення цього типу і стали причиною того, що В. Винниченко не реалізує суїцидальний сценарій, а вдається до “спокійного помирання”.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Винниченко В.* Заповіт борцям за визволення. – К.: Криниця, 1991. – 128 с.
2. *Винниченко В.* Одвертий лист до М. Горького (Вступна стаття і коментарі Ю. Микитенка) // *Слово і Час.* – 1990. – №6. – С. 33-40.
3. *Винниченко В.* Публіцистика. – Нью-Йорк–К., 2002. – 392 с.
4. *Грабович Г.* Тексти і маски. – К.: Критика, 2005. – 312 с.
5. *Гундорова Т.* Проявлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. – Львів, 1997. – 298 с.
6. *Наєнко М.* “М'ятежний геній” літератури і жертва комуністичного божевілья // *Вітчизна.* – 2008. – №11-12. – С. 6-10.
7. *Ницше Ф.* По ту сторону добра і зла: Прелюдія к філософії майбутнього. – СПб.: Издательский Дом “Азбука-класика”, 2008. – 240 с.
8. *Павличко С.* Дискурс модернізму в українській літературі: Монографія. – К.: Либідь, 1999. – 447 с.
9. *Поліщук Я.* Література як геокультурний проект: Монографія. – К.: Академвидав, 2008. – 304 с.
10. *Розстріляне відродження: Антологія 1917 – 1933: Поезія – проза – драма – есей.* – К.: Смолоскип, 2004. – 992 с.
11. *Сиваченко Г.* Пророк не своєї вітчизни. Експатріанський “метароман” Володимира Винниченка: текст і контекст. – К.: Альтернативи, 2003. – 280 с.
12. *Солдатов В.* Політик Винниченко і його ювілей: кілька некон'юктурних міркувань // *Дзеркало тижня.* – 2005. – №27. – С. 6.
13. *Хвильовий М.* Новели, оповідання. “Повість про санаторій ну зону”. “Вальдшнепи”. Роман. Поетичні твори. Памфлети. – К.: Наук. думка, 1995. – 816 с.
14. *Цюп'як І.* Екзистенціаль смерті як вимір буття в прозі Миколи Хвильового // *Слово і Час.* – 2001. – №3. – С. 72-75.
15. *Шерех Ю.* Третя сторожа. Література. Мистецтво. Ідеології. – Балтимор-Торонто: Українське незалежне видавництво “Смолоскип” ім. В. Симоненка, 1991. – 455 с.
16. *Щоденники Володимира Винниченка (1926 – 1928 р.р.)* // *Слово і Час.* – 2000. – №7. – С. 82-89.

Отримано 23 травня 2012 р.

м. Житомир

